

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Dnr: 2016-19/LF/AG

Yttrande över Palett för ett stärkt civilsamhälle (SOU 2016:13)

Riksförbundet för döva, hörselskadade barn och barn med språkstörning, DHB, är en föräldraorganisation som startade 1949 och aktivt arbetar för att våra målgrupper ska vara *delaktiga, jämlika samt ha inflytande i ett tillgängligt samhälle*. Även barn med ytterligare funktionsnedsättningar är en viktig grupp inom vår organisation. Grunden för våra ställningstaganden är våra samlade erfarenheter i förbundet. Viktiga dokument för vårt arbete är FN-konventionen om barnets rättigheter och FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Riksförbundet DHB överlämnar härmed följande synpunkter på betänkandet:

Sammanfattning

Riksförbundet DHB välkomnar en utredning som belyser och uppmärksammar den roll civilsamhällets ideella organisationer har idag och att den skulle kunna utvecklas ytterligare med utgångspunkt i ett brett samhällsperspektiv. Det är glädjande att utredningen tillerkänner de ideella organisationernas den viktiga roll de spelar i civilsamhället, och har en ambition att skapa gynnsammare förutsättningar för deras verksamhet. I likhet med flera andra remissinstanser instämmer Riksförbundet DHB i att förslaget till stora delar är bra, dock har vi synpunkter på några områden där vi anser att utredningens förslag borde ha varit vassare. Vi vill se fler uttalade målsättningar, konkreta åtgärder och skarpare skrivningar framförallt när det gäller att ge ett utökat utrymme för ideella organisationer i demokratiska processer.

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1.1 Avgränsningar i utredningens uppdrag

Det är positivt att utredningen har ett omfattande uppdrag då det är en viktig fråga som ska analyseras. Dock kan vår organisation ändå beklaga att flera ekonomiska frågeställningar såsom bidragssystem på statlig, regional och kommunal nivå samt beskattningsregler ligger utanför uppdraget. Eftersom direktivens syfte, att frihetsgraden hos det civila samhällets ideella organisationer ska öka och dess särart bevaras, är kraftigt sammanflätade med de ekonomiska förutsättningarna innebär det att stora delar av utredningen endast uttalar goda ambitioner. Trots detta anser Riksförbundet DHB att den utredning som föreligger har gjort en god genomlysning av den ideella sektorns arbete och villkor, där flera utvecklingsområden pekats ut.

4 Förslag för att värna och stärka det civila samhällets roll i demokratin och samhället

Riksförbundet DHB ser positivt på att utredningen ser över frågan att samhället i större utsträckning bör nå ut till och inkludera personer som idag står utanför någon form av organiserad ideell verksamhet. Med tanke på att det ingick i utredningens uppdrag att föreslå åtgärder på området, saknar vi måhända tydligare och därmed kraftfullare förslag. Komplexiteten i frågan bör snarare ses som en utmaning än som alltför mångfacetterad för att regeringen ska ta sig an den på djupet.

4.1.3 Civilsamhället som demokratiskola

Ungas fritid och organisering

Riksförbundet DHB är enig i utredningens slutsats att det är ytterst angeläget att skapa förutsättningar för barn och ungdomar att kunna engagera sig i ideella organisationer. Då undersökningar visar att ungas deltagande i de politiska processerna är så lågt som mellan 5-15 procent och att det är allt färre i åldern 10-19 år¹ som nås av föreningsliv i någon form, framstår de förslag som MUCF föreslår som alltför svaga. Dessutom saknar vi ett resonemang ur ett funktionshinderperspektiv, hänvisar här till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning art 4.3.1. För att det ska vara möjligt för barn och ungdomar som är döva, hörselskadade eller har en språkstörning att engagera sig, tillfälligt eller över tid, och att Sverige därmed lever upp till barnkonventionen², måste det kontinuerligt både finnas konkret stöd och/eller tydliga anpassningar. Kunskapen om funktionsnedsättningens konsekvenser finns i organisationerna men de har ofta mycket begränsade materiella resurser. Här skulle en lösning kunna vara att offentliga aktörer på alla nivåer får ett uttalat uppdrag att i samverkan med ideella organisationer arbetar för att barn och ungdomar med funktionsnedsättning i den utsträckning de önskar ska kunna engagera sig ideellt.

4.1.4 Att företräda en grupp – civilsamhället som röstbärare och opinionsbildare

Riksförbundet DHB är positiva till utredningens förslag att statliga myndigheter årligen ska rapportera in de kontakter och samråd som myndigheterna har haft med ideella organisationer. Emellertid saknar vi en konkret modell för hur samråden ska ske, vilka kriterier som ska gälla för de som ska ingå i samråd och på vilket sätt inrapporteringen ska gå till. Det är viktigt att urvalet av representanter sker på ett öppet och förutsägbart sätt, samt att offentliga aktörer inte begränsar sin förfrågan med att vända sig till paraplyorganisationer då det finns flera ideella organisationer som inte ingår i en sådan. Dessutom är det för många mindre organisationer viktigt att det finns en viss flexibilitet när det gäller representantskapet i samrådet. Idag är det inte ovanligt att representanter för samråd utses för längre tid och att det dessutom är knutet till en viss person. De strikta reglerna medför att många, framförallt mindre organisationer, måste avstå från att delta i samråd då det kan vara svårt att alltid avsätta en och samma person för ett visst uppdrag under längre tid. Riksförbundet DHB skulle vilja se att medverkan i samråd var ett organisationsmandat och inte ett personligt. Detta skulle öka möjligheterna för

¹ Palett för ett stärkt civilsamhälle SOU 2016:13 sid 118

² Barnkonventionen art 15

mindre organisationer att dels hinna läsa in sig inför samråd, vilket ibland kan omfatta betydande material och dels kunna avsätta den person som är tillgänglig att delta. Att underlätta för mindre organisationer är även något som Demokratiutredningen pekar på som viktigt för att uppnå bredd, variation och transparens i de formella kanalerna.

Vi skulle även vilja att det ställs krav på att samråden ska uppfylla en viss kvalitet. För att använda sig av begreppet samråd bör det finnas vissa rekvisit. Det finns många exempel på när företrädare från statliga myndigheter, landsting eller kommun har bjudit in till s.k. samråd med Riksförbundet DHB, men då det egentligen har handlat om ett informationstillfälle. Det är självklart välkommet att få ta del av information, men vi anser att för att mötet ska bli så meningsfullt som möjligt för alla parter bör syftet alltid vara tydligt. Det är även viktigt för ideella organisationer att på medlemmarnas uppdrag och med begränsade resurser kunna göra lämpliga prioriteringar och för att göra det möjligt bör vi få kännedom om mötets karaktär.

Önskvärt vore också att finna en form för hur de årliga rapporterna följs upp och utvärderas. Inte endast för att, som utredningen tar upp, informera riksdagen om samråd som sker med civilsamhället, utan även för att få ett underlag som på sikt skulle kunna möjliggöra en utveckling av förslaget.

Utredningen tar upp den viktiga roll som företrädare för civilsamhället kan ha inom kommittéväsendet, vilket vår organisation instämmer i. Det är såväl en rättvis- som en rättssäkerhetsfråga att offentliga utredningar bygger på ett så gediget och genomarbetat underlag som möjligt. Även om de ideella organisationernas primära uppdrag är att ta tillvara sina egna medlemmars intressen, så är det en sammanvägning av olika åsikter i frågor som berör långt fler än de som har valt att organisera sig i en förening. Det minskar risken för att mindre röststarka grupper i samhälle inte blir representerade.

Av samma skäl är det viktigt att intresseorganisationerna deltar i remissförfarandet inom de områden där de arbetar för sina medlemmars bästa. Genom att belysa utredningsförslag ur olika perspektiv tillförs värdefull kunskap till utredningen. Vad blir konsekvensen för ett visst förslag för en person som inte kan ta till sig muntlig information och/eller skriftlig information som inte är anpassad.

En aspekt som i detta sammanhang måste beaktas är, att för att organisationerna ska kunna bidra med genomarbetade remissvar måste de även vara rimliga remisstider. Ett exempel då remissförfarandet genomfördes alltför hastigt för att vi skulle kunna svara på en utredning där vi var remissinstans, var SOU 2016:12 *Ökade möjligheter till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål*. Då fick vi en inbjudan den 15 februari till ett samråd som skulle äga rum den 22 februari. Därefter skulle remissvaret vara inlämnat på departementet den 29 februari. Vi upplevde planeringen som orealistisk. I nämnda fall anser vi att det inte togs i beaktande att ideella organisationer kan bidra med specialkunskap på sina områden. Kunskap som det inte är rimligt att förvänta sig att statliga utredare har förutsättningar att hinna ta till sig.

Det är viktigt att i detta sammanhang även ta hänsyn till de eventuella kostnader som uppstår för de ideella organisationerna i samband med deras medverkan. Ur en rättvis- och rättssäkerhetsaspekt måste de som engagerar sig aktivt få ekonomisk kompensation för sina kostnader. Om inte, riskerar det att förslagen endast berör de organisationer som har tillräcklig ekonomi, vilket direkt strider mot förslagens intention.

4.1.5 Vikten av strukturer för dialog och inflytande

Det är positivt att dialogprocesser idag sker i högre utsträckning än tidigare. Utredningen pekar också på sådant som uppfattas som fördelaktiga faktorer i processerna såsom ökad tydlighet med syfte, sammanhang och förväntningar, men samtidigt vill man inte förorda en viss modell för hur samråd och dialoger ska ske. Det finns naturligtvis både för- och nackdelar med att ha en viss modell för en arbetsform, men med den erfarenhet som vår organisation har, anser vi att det skulle gynna dialogförfarandet om det fanns en eller flera rammodeller att förhålla sig till. Förvisso väljer utredningen att utveckla sitt resonemang av metoder om samråd i avsnitt 4.2.5, men vi anser inte att detta är tillräckligt. Förslaget konstaterar att det är viktigt att offentliga aktörer på alla nivåer ger praktiska förutsättningar för att civilsamhället ska kunna delta och bidra i samråd på ett bra sätt. Dock uttrycker förslaget endast en förhoppning om en fortsatt utveckling. Det hade varit önskvärt med ett förslag på en modell som innehöll ett ramverk vad gäller syfte, målsättning, dokumentation, sammanhang och deltagare.

Förslaget om att inta en öppnare attityd gentemot nätverk som inte är juridiskt formaliserade är intressant, men utredningen betonar också det problematiska i ett sådant förfarande. Vi är ense med utredningen om att det kan finnas ett värde i att ta med icke formaliserade nätverk i en dialog. Detta bör dock ske med tydlighet om vad som förväntas uppnås med denna typ av samverkan. Det inte är ovanligt att icke formaliserade nätverk har en kort livslängd och representerar de enskilda individerna som för närvarande är aktiva i nätverket och inte, som de formaliserade organisationerna, en bredare sammanvägd bild av åsikter samtidigt som representationen är för en större målgrupp.

4.2 Hinder för civilsamhällets roll i demokratin

4.2.1 Kunskapsbrist hos det offentliga

Riksförbundet DHB ställer sig positivt till att MUCF får i uppdrag att öka kompetensgraden hos statliga myndigheter, landsting och kommuner. Vår uppfattning är att en fortsatt gynnsam utveckling av det stärkta civilsamhället förbättras väsentligt om kunskapen om civilsamhällets villkor ökar hos de offentliga aktörerna. Vi anser också att det samtidigt behöver bli tydligt vilka skyldigheter som redan finns att samråda med intresseorganisationer. För att det ska finnas förtroende för ett sådant uppdrag är det viktigt att direktiven lever upp till de ambitioner som aktuell utredning har, dvs. att ha en bred, varierad och transparent representation i samrådet.

5 Förslag om att underlätta civilsamhällets verksamhet

5.1.4 Svårigheter att finansiera verksamhet

Behov av förändring av allmänna arvsfondens ändamål och kriterier för stöd

Riksförbundet DHB ställer sig mycket positiv till de synpunkter som framkommit i utredningsarbetet om att reformera Allmänna arvsfondens arbetssätt och ändamål. Möjligheten att kunna bevilja projektbidrag för mindre omfattande projekt men med kortare handläggningstid är en bra idé. Vi som organisation ser här en möjlighet att genomföra flera specifika, avgränsade projektidéer med lokal förankring. Vår erfarenhet är att vi idag ser ökad öppenhet från arvsfonden, men att den finns en stor potential i en ännu mer utvecklad dialog som skulle kunna ge ytterligare effekt i att nå önskade resultat. Därför välkomnar Riksförbundet DHB utredningens förslag om en översyn av kriterierna för stöd ur Allmänna arvsfonden.

5.1.5 Omfattande administration

Riksförbundet DHB ställer sig positivt till att Tillväxtverket får i uppdrag att göra en översyn med syfte att förenkla regelverk som direkt berör civilsamhällets organisationer. För att det ska bli ett relevant och välförankrat arbete är det dock angeläget att myndigheten bjuder in ideella organisationer i ett sådant arbete.

5.2.6 Socialförsäkringen

Riksförbundet DHB instämmer i det resonemang som utredningen för om att personer som har sjukpenning, sjuk- eller aktivitetsersättning ska kunna delta i ideell verksamhet utan att rätten till ersättningen påverkas. Även om ett arbete i en ideell verksamhet inte kan likställas med ett förvärvsarbete, så ska inte värdet av den enskildes möjligheter att utvecklas och växa genom att utföra uppgifter i ideell verksamhet underskattas. Ofta kan arbetsuppgifter anpassas efter den enskildes förutsättningar både vad gäller omfattning och tidsram och därmed utgöra en möjlig väg till gynnsam rehabilitering. Idag råder emellertid viss osäkerhet om hur regelverket tolkas och vår erfarenhet överensstämmer med det som utredningen redovisar, att många människor av rädsla att förlora sin ersättning inte vågar åta sig ideella uppdrag även i liten omfattning. Därför är det med viss besvikelse vi kan konstatera att utredningen väljer att inte ställa högre krav på att Försäkringskassan ska ha den kunskap om regelverket som krävs när det gäller möjligheten till ideellt arbete för de som har ersättning.

Örebro den 11 juli 2016,

Lena Fernström

Förbundsordförande Riksförbundet DHB